

VLADAVINA PRAVA: VODIČ ZA KORISNIKE

VLADAVINA PRAVA, DEMOKRATIJA, LJUDSKA PRAVA

Vladavina prava, demokratija i ljudska prava, tri stuba Savjeta Evrope, usko su povezani i nerazdvojivi.

- ▶ Demokratija obezbjeđuje da su građani uključeni u donošenje javnih odluka;
- ▶ Ljudska prava štite pojedince od proizvoljnog i prekomjernog miješanja u njihove slobode i obezbjeđuju ljudsko dostojanstvo;
- ▶ Država koja se rukovodi principima vladavine prava stara se da se vršenje javne vlasti reguliše i prati.

Vladavina prava promoviše demokratiju jer uspostavlja odgovornost onih koji vrše javnu vlast. Uz to, ona štiti ljudska prava kroz nezavisan i nepristrasan pravosudni sistem i štiti manjine od proizvoljne vladavine većine.

Zbog čega je ovo od suštinskog značaja?

Država bez jasnih pravila sklona je nestabilnosti i proizvoljnosti u odlučivanju.

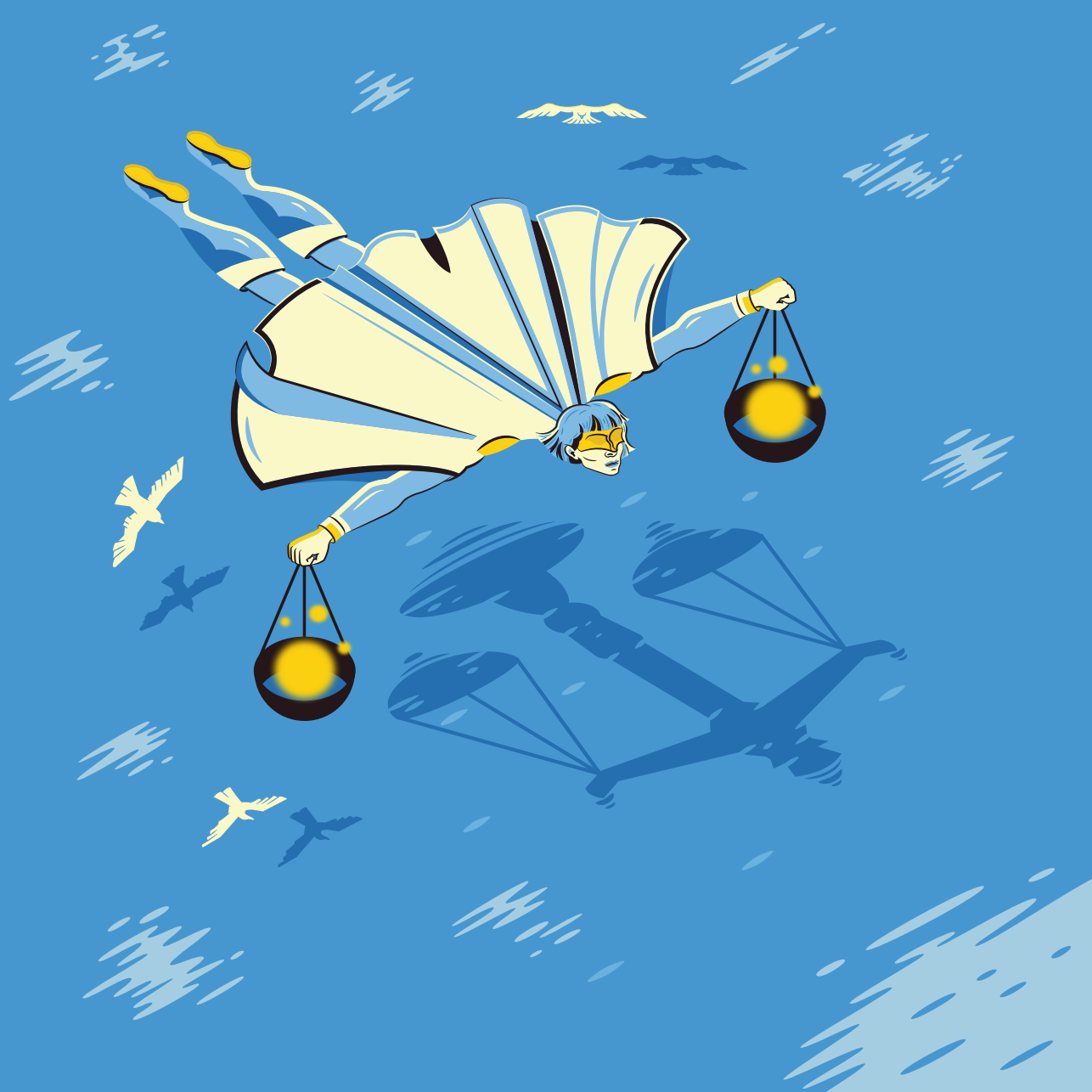
Vladavina prava štiti osnovne slobode svih ljudi. To je temelj modernih demokratija.

Vladavina prava počiva na pet osnovnih principa:

- ▶ **Zakovitost** – zakoni se primjenjuju na sve i ograničavaju moć.
- ▶ **Pravna sigurnost** – zakoni su jasni, dostupni i predvidivi.
- ▶ **Sprečavanje zloupotrebe moći** – provjere se sprovode kako bi se izbjegla proizvoljnost.
- ▶ **Jednakost pred zakonom i nediskriminacija** – zakoni štite sve ljude i primjenjuju se jednako, a diskriminacija je zabranjena.
- ▶ **Pristup nezavisnom i nepristrasnom pravosuđu** – svako može braniti svoja prava na sudu.

Ilustracije „Gospođe Justicije“ uradila je malteška umjetnica Nadin Teuma (Nadine Theuma)

ZAKONITOST

Zakoni se primjenjuju na sve i ograničavaju moć

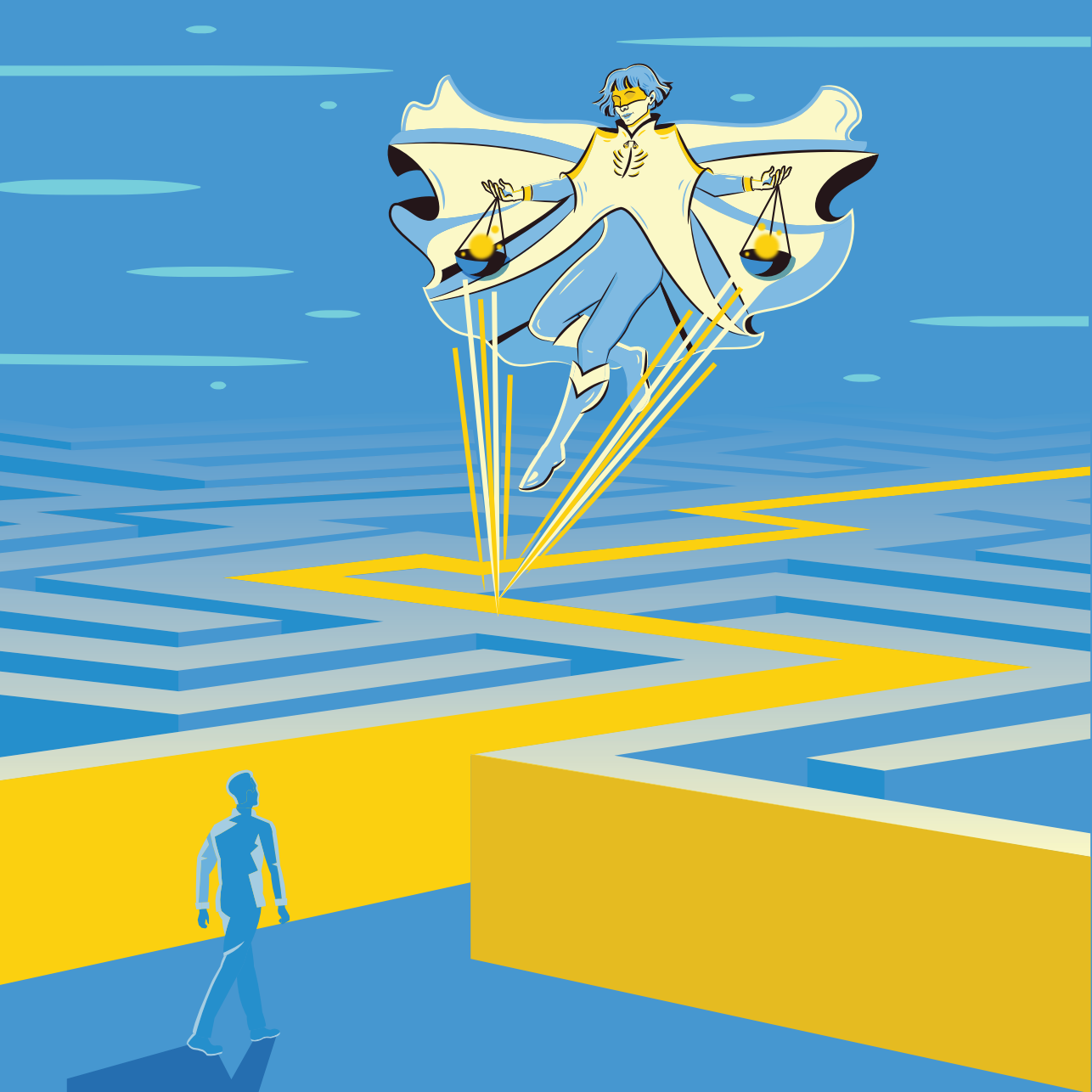
U državi koja se rukovodi principima vladavine prava, postupanje vlasti i građana regulisano je demokratski donijetim zakonima. Izvršna vlast ne može vršiti svoja ovlašćenja i nametati svoju volju bez ograničenja ili nadzora.

Ključni principi

- ▶ Sve odluke moraju se donositi u okviru zakona.
- ▶ Zakoni se moraju donositi u skladu s jasnim i transparentnim demokratskim procesom.
- ▶ Odluke javnih vlasti moraju podlijegati preispitivanju od strane nezavisnog sudstva. Vlada ne može sebi dodavati nova ovlašćenja bez poštovanja pravila utvrđenih ustavom.
- ▶ Međunarodne konvencije i ugovori, kao i odluke koje donose međunarodni sudovi, moraju se primjenjivati i poštovati.
- ▶ Zakon se mora sprovoditi efikasno.

Zbog čega je ovo od suštinskog značaja?

Ako se vlast ne bi morala vršiti u okviru zakona, bila bi podložna zloupotrebi. Primjera radi, vlada bi mogla da ograniči slobode po sopstvenom nahođenju. Jasnoća i poštovanje demokratski donijetih zakona predstavljaju garanciju pravde i jednakosti za sve.

PRAVNA SIGURNOST

Zakoni su jasni, dostupni i predvidivi

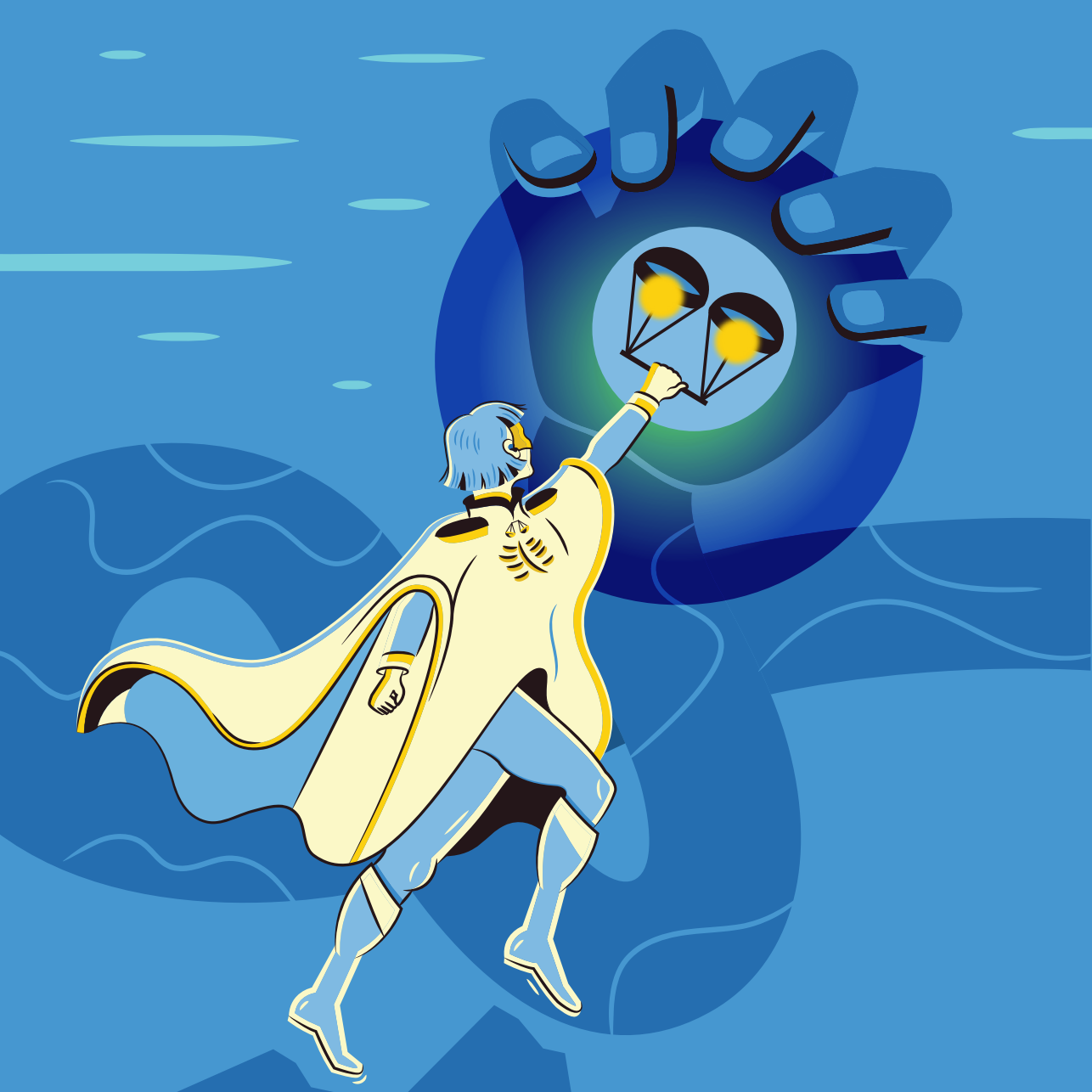
Pravna sigurnost obezbjeđuje da su zakoni jasni, dostupni i predvidivi i da se ne primjenjuju retroaktivno. Na taj način, svi unaprijed znaju svoja prava i obaveze.

Ključni principi

- ▶ Zakoni i sudske odluke moraju biti lako dostupni i razumljivi.
- ▶ Zakoni se ne smiju mijenjati na nepredvidiv način i moraju biti dosljedni.
- ▶ Osoba ne može biti osuđena za djelo koje u vrijeme izvršenja nije predstavljalo krivično djelo ili prekršaj.

Zbog čega je ovo od suštinskog značaja?

Pojedinci moraju znati svoja prava i obaveze kako bi mogli postupati sa sigurnošću. Zakoni koji su neprecizni ili se brzo mijenjaju stvaraju neizvjesnost i nestabilnost, ostavljajući pojedince ranjivim na nepredvidive kazne.

SPREČAVANJE ZLOUPOTREBE MOĆI

Provjere se sprovode kako bi se izbjegla proizvoljnost

Vlast koja je neograničena i nekontrolisana vodi ka nepravdi. Opasnosti koje se vezuju za apsolutnu vlast uključuju proizvoljne odluke, korupciju i političku represiju. Primjera radi, prekomjerni nadzor građana bez sudskog odobrenja ili kontrole može dovesti do kršenja ljudskih prava.

Ključni principi

- ▶ **Podjela vlasti:** vlast ne smije biti koncentrisana u rukama jednog organa.
- ▶ **Obaveza navođenja obrazloženja:** javne odluke moraju biti opravdane i obrazložene.
- ▶ **Sudska kontrola:** sve javne odluke moraju biti podložne mogućnosti osporavanja pred nezavisnim i nepristrasnim sudovima.

Zbog čega je ovo od suštinskog značaja?

Bez nadzora, vlada bi mogla donositi proizvoljne odluke, cenzurirati svoje protivnike, pa čak i ukinuti osnovne slobode. Vladavinom prava uspostavljaju se zaštitni mehanizmi za sprečavanje takvih zloupotreba.

JEDNAKOST PRED ZAKONOM I NEDISKRIMINACIJA

Zakoni štite sve i primjenjuju se jednako, a diskriminacija je zabranjena

Vladavina prava zahtijeva da svi pojedinci imaju ista prava i obaveze utvrđene zakonom i da ne postoje neopravdane razlike u načinu na koji se prema njima postupa.

Jednakost pred zakonom znači

- ▶ Da ne smije postojati neopravdana razlika između pojedinaca, ni u zakonu ni u njegovoj primjeni.
- ▶ Da se mora pružiti zaštita od svih oblika diskriminacije.
- ▶ Da ista prava i obaveze moraju biti garantovani svima.
- ▶ Svako ko je diskriminisan mora biti u prilici da se brani.

Ključna dostignuća – primjer prava glasa za žene

Kašnjenje u davanju ženama prava glasa u Evropi primjer je istorijske diskriminacije. Prva evropska zemlja koja je ženama dodijelila pravo glasa bila je Finska, koja je to učinila 1906. godine. Ovo pravo je na većinu drugih evropskih zemalja prošireno tek nakon 1918. godine, dok je univerzalnost ovog prava u Evropi ostvarena tek 1984. godine. Danas, vladavina prava ne samo da štiti pravo glasa za žene, već i obezbjeđuje i podstiče njihovo aktivno učešće u političkom životu bez diskriminacije.

PRISTUP NEZAVISNOM I NEPRISTRASNOM PRAVOSUĐU

Svako može braniti svoja prava na sudu

Pristup nezavisnom i nepristrasnom sudu omogućava ljudima da brane svoja prava. Primjera radi, Evropski sud za ljudska prava donio je presude u kojima se navodi da nemogućnost sudskog osporavanja prestanka radnog odnosa, lišavanja imovine, ili prestanka prava na kontakt s djecom, predstavlja kršenje prava podnosilaca predstavi. Brzo i dostupno pravosuđe ključno je da se svima obezbijede jednaka prava.

Ključni principi

- ▶ Svako ima pravo da se obrati sudu, kao i pravo na pravično suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom.
- ▶ Presude su dostupne i jasno objašnjene.
- ▶ Pravni savjeti i pravna pomoć su dostupni onima kojima je to potrebno.
- ▶ Postupci se jeftini i sprovode se u razumnom roku
- ▶ Sudske odluke se izvršavaju.

Zbog čega je ovo od suštinskog značaja?

Bez pristupa pravosuđu, građani koji su pretrpjeli nepravdu ne bi mogli ostvariti svoja prava. Država mora garantovati nezavisne sudove i pravosudni sistem koji je dostupan svima.

PAX EVAN
TIBI GELI
MAR STA
GE MEVS

VLADAVINA PRAVA U PRAKSI

Uloga Venecijanske komisije Savjeta Evrope

Venecijanska komisija pomaže svojim državama članicama u kreiranju ustavnih sistema kojima se obezbjeđuje neophodna primjena principa vladavine prava. Komisija je takođe obezbijedila korisnički alat – Kontrolnu listu za vladavinu prava – za procjenu nivoa primjene principa vladavine prava u konkretnoj zemlji.

Kontrolna lista za vladavinu prava Venecijanske komisije

Kontrolna lista za vladavinu prava iz 2016. godine predstavlja osnovne principe vladavine prava – zakonitost, pravnu sigurnost, sprečavanje iskorišćavanja i zloupotrebe vlasti, pristup pravdi, jednakost i nediskriminaciju – u obliku referentnih vrijednosti s detaljnim parametrima i relevantnim izvorima.

Koristeći Kontrolnu listu, vlada, parlament, civilno društvo, građani, kao i međunarodne organizacije mogu procijeniti mjeru u kojoj se principi vladavine prava poštuju u konkretnoj državi. Kontrolna lista stoga omogućava identifikaciju slabosti ili praznina koje zahtijevaju akciju države. Venecijanska komisija dala je brojne preporuke o tome kako otkloniti takve slabosti i praznine.

Ko smo mi?

Venecijanska komisija „za demokratiju putem prava“ je savjetodavno tijelo Savjeta Evrope za ustavno pravo, sastavljeno od nezavisnih stručnjaka.

Osnovana je 10. maja 1990. godine, na ideju italijanskog naučnika Antonija La Pergole (Antonio La Pergola). Nakon pada Berlinskog zida, Komisija je pomogla brojnim prethodno socijalističkim zemljama da usvoje demokratske ustave i zakone, a potom i da se pridruže Savjetu Evrope.

Danas, Komisija pomaže svojim državama članicama u osmišljavanju ustavnih i zakonodavnih reformi u skladu s međunarodnim standardima. Poštovanje preporuka Komisije olakšava proces pristupanja Evropskoj uniji.

Misija

Postupajući na zahtjev i kroz inkluzivan proces konsultacija s nacionalnim vlastima, državnim institucijama, zainteresovanim stranama i civilnim društvom, Venecijanska komisija procjenjuje ustavne i zakonodavne reforme, naročito u izornoj i pravosudnoj oblasti, dajući neobavezujuće preporuke o tome kako unaprijediti ove reforme kako bi se poštovali i sprovodili principi demokratije, ljudskih prava i vladavine prava i kako bi se osmislili efikasni i održivi sistemi vlasti.

Države članice

Venecijansku komisiju čini 46 članica Savjeta Evrope, kao i 15 drugih članica iz Amerike, Afrike i Azije.

Zbog čega Venecija?

„Evropska komisija za demokratiju putem prava“ dobila je ime „Venecijanska komisija“ po čuvenom italijanskom gradu u Laguni, gdje je održala svoj prvi sastanak i gdje se i dalje sastaje četiri puta godišnje.

Dostignuća u periodu od 1990. do 2025. godine

Tokom 35 godina svog postojanja, zahvaljujući svojoj nezavisnosti i nepristrasnosti, kao i profesionalizmu i inkluzivnim metodama rada, Venecijanska komisija je ostvarila veliki uticaj u smislu podsticanja na usvajanje demokratskih ustava i demokratskog funkcionisanja institucija. Komisija je naročito doprinijela unapređenju poštovanja principa vladavine prava i jačanju podjele vlasti i nezavisnosti pravosuđa u svojim državama članicama.

- ▶ **1000+**: Broj mišljenja i izvještaja o ustavnim i zakonodavnim reformama
- ▶ **50+**: Broj ustava izrađenih ili revidiranih uz pomoć Komisije
- ▶ **200+**: Broj nezavisnih pravnih stručnjaka koji su doprinijeli radu Komisije

Zbog čega je ovo važno za sve nas?

Vladavina prava znači:

Stabilnu i mirnu demokratiju.

Građane koji su slobodni i zaštićeni od proizvoljnosti u odlučivanju.

Pravednije, ravnopravno društvo. To je temelj modernih demokratija.

Ilustracije: Nadin Teuma

Sva prava zadržana.

Nijedan dio ove publikacije ne smije se prevoditi,
reprodukovati ili prenositi bez prethodne
pisane dozvole Odjeljenja za komunikacije.
(F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

Fotografije © Savjet Evrope

Objavio Savjet Evrope
F-67075 Strasbourg Cedex

www.coe.int

© Savjet Evrope, okt 2025.

Veb stranica Venecijanske komisije

<https://venice.coe.int>

Ova brošura donosi osvrt na osnovne principe vladavine prava; zakonitost, pravnu sigurnost, sprečavanje zloupotrebe vlasti, jednakost pred zakonom i pristup pravdi. Ovi principi čine temelj demokratije i ljudskih prava te obezbjeđuju odgovorno upravljanje, individualne slobode i društvenu pravičnost. Saznajte kako Savjet Evrope, kroz rad Venecijanske komisije, podržava države u poštovanju ovih standarda i zaštiti građana od proizvoljnosti u vršenju vlasti. Bez obzira na to da li ste donosilac politika, student ili zabrinuti građanin, ovaj vodič otkriva zbog čega je vladavina prava važna i na koji način svakodnevno štiti naše slobode.

CNR

www.coe.int

Savjet Evrope je vodeća organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Obuhvata 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Savjeta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i pravnu državu. Evropski sud za ljudska prava kontroliše implementaciju Konvencije u državama članicama.

